

een gevolg is van te lang liggen der groene bladen in de droogschuur, waardoor ze sterk gezwet hebben. Dit is verraderlijk, omdat het voorkomt tusschen een partij overigens normaal gedroogd blad.

De koelies, die de bundels maken, zeggen er in den regel niets van, omdat ze daardoor aan meer werk voor hetzelfde loon meenen te kunnen ontsnappen. Maar de assistent merkt het meestal toch bij het nazien van het werk, en ontsnapt het soms aan zijne aandacht, dan bemerkt het personeel in de fermenteeschuur het wel. Want daar zijn eenige Javanen belast met het onderzoek van de binnengekomen tabak; zij hebben er geen belang bij om fouten te verbergen en zijn bang om hun gemakkelijke baantje te verliezen, want dan moeten ze voor straf zwaar werk doen, b.v. sloten graven.

In de fermenteeschuur brengt men de tabak zoo noodig in betere conditie, b.v. door in den wind te drogen of wel soepeler te maken in de morgenuren. Zijn er grove fouten in, zooals dikbuiken, rotte bladen, te korte bladen of veel stukblad, dan wordt het naar de kongsi teruggezonden. Maar dat hoeft niet dikwijls gebeuren, want dat is een schande voor den assistent, voor den tandil en voor de kongsi. Dan vliegen er spaanders: de assistent geeft den tandil uitbrander op uitbrander en deze scheldt op zijn beurt de koelies uit.

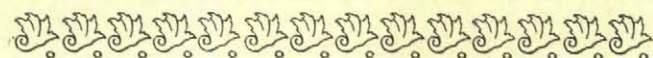
Is er den volgenden dag weer slecht gewerkt in die kongsi, dan zorgt de assistent dat de tabak niet wordt verzonden, maar hij laat alle bundels weer opensnijden en gooit alle bladen door elkaar. De koelies kunnen hun plezier nu wel op, maar het middel is krachtig en werkt ook geruimen tijd na.

Doordat de koelies gevoelig zijn voor zulke middelen, behoeft men ze niet dagelijks toe te passen. Is de assistent erg gul met die soort middelen, dan is hij weldra niet meer veilig, omdat de koelies, in grooten getale bijeen, tamelijk moedig zijn, en samen dien eenen assistent wel aan durven.

Laten we thans een korte beschrijving geven van de Fermentatie.

TAUKEH.

(Wordt vervolgd).

WANNEER HEBBEN ONZE VOGELS EIENEN?

In het artikeltje „Maart”, in de twaalfde aflevering van deel 10 van „De Levende Natuur”, van de zoozeer bevoegde hand van den heer Jac. P. Thijssse, komt op pag. 245 het volgende voor:

„Midden in de maand wordt het eerste kievitsei gevonden, maar vóór dien tijd hebben reeds tal van vogels eieren: musschen, zanglijster, groote lijster, merels, raven, enkele kraaien en gaaien, wilde eenden en een voorbarige leeuwerik, om van andere voorbarigen niet te gewagen.”

De schrijver stelt hier dus als regel, dat de opgenoemde vogels reeds vóór 15 Maart eieren hebben. Het komt mij voor, dat dit niet juist is. Bij uitzondering moge dit onder buitengewoon gunstige omstandigheden van weersgesteldheid en broedplaats het geval zijn, regel is het toch zeer zeker niet. Natuurlijk moet ik bij deze tegenspraak bewijzen voegen en ik wil dan ook hieronder voor elk der opgenoemde vogels eenige data uit mijne ervaring opnoemen, in de hoop dat door andere lezers dit voorbeeld gevolgd moge worden. Uit veler ervaring kan dan ten slotte door

de Redactie in ons blad het besluit getrokken worden, en ik meen te mogen voorspellen, dat de normale tijd dan belangrijk later zal blijken te zijn.

Musschen behooren m. i. geenszins tot de vroegste broeders. Het moet al bijzonder gunstig weer zijn, wil men vóór 10 April reeds eieren in enkele musschennesten vinden. Meestal vindt men eerst tusschen 10 en 15 April de eerste eieren in de nesten, zoodat het eerste legsel tusschen 15 en 20 April voltallig is.

De zanglijster is al evenmin zoo gauw gereed. De vroegste datum in een zeer gunstig voorjaar was 15 April. Dit nest bevatte vier eieren, die eenige dagen bebroed waren: het eerste ei kan dus op 8 April gelegd zijn. In den regel bevat het nest eerst in de laatste dagen van April het voltallige aantal.

De groote lijster komt hierin overeen met de zanglijster. Mijn vroegste vondst is van 21 April (nest met 4 versche eieren), andere vondsten, waarvan ik kennis draag, zijn uit het laatst van April of het begin van Mei.

Merels behooren inderdaad tot de vroegste. Vooral in groote tuinen van buitenplaatsen, waar veel coniferengroepen zijn, die goed beschutte nestplaatsjes aanbieden, hebben zij meestal in het laatst van Maart eieren, indien de maand tenminste niet al te slecht is geweest.

Mijn vroegste merelnest met eieren is van 29 Maart, vele in de eerste dagen van April. Ondertusschen kan het bij ongunstig weer wel eens 10 à 15 April worden, eer de merels eieren hebben.

De raaf is, voor zoover mij bekend, de eenige inlandsche broedvogel, die vóór 15 Maart eieren heeft (afgezien van de kruisbekken). Mij zijn gevallen bekend, dat op 28 Februari en 3 Maart reeds voltallige legfels in een ravennest zijn gevonden en op 15 Maart reeds sterk bebroede eieren.

Kraaien hebben voor 15 April geen eieren, ik vond ze tenminste nooit eerder dan 10 April, meestal tusschen 10 en 20 April, soms zelfs nog later.

Vlaamsche gaaien behooren m. i. allerminst tot de vroegers. Bij uitzondering vond ik eieren in de laatste dagen van April, meestal in de eerste helft van Mei. Het vroegst was 26 April (één ei).

Van wilde eendennesten zijn de vroegste data:

- 2 April nest met 3 eieren,
- 7 April nest met 8 eieren,
- 8 April nest met 10 eieren,
- 9 April nest met 12 eieren.

Leeuweriknesten vond ik nooit vóór 15 April, meestal in de tweede helft van de maand.

Roeken zijn gedurende de geheele tweede helft van Maart met de nestbouw bezig, bij een bezoek aan een kolonie op 29 Maart bevatte een nest vier eieren, de andere nesten alle één of twee eieren.

Tot de vogels, die reeds vroeg in het jaar eieren hebben, behooren o. a. nog:

de ransuil, waarvan de vroegste vondst op 29 Maart viel (twee eieren). Ik heb de voltallige legfels nooit anders dan in oude kraaiennesten gevonden (4 à 6 eieren), meestal in de eerste helft van April;

de ekster, met als vroegste datum 13 April;

de blauwe reiger, waarvan de nesten het vroegst op 12 April het volledige aantal van 4 eieren bevatten;

de staartmees, waarvan de nestjes reeds op 10 April 7 à 8 eitjes kunnen bevatten.

Belangrijk later zijn de spreuwen en kauwen. Mijn vroegste spreuwen ei vond ik op 14 April in een zeer gunstig voorjaar, in den regel zijn de spreuwen eerst in de eerste dagen van Mei aan het leggen. Van de kauwen vindt men de eerste eieren tusschen 20 en 30 April.

Tot besluit wil ik nog eenige gevallen noemen van zeer laat in het seizoen gevonden nesten. Van de woudduif vond ik eenmaal op 12 Augustus nog twee verse eieren, waarvan de jongen dus eerst in het einde van September geschikt kunnen geweest zijn, om uit te vliegen. Merel-nesten met eieren vond ik nog meermalen tusschen 20 en 30 Juli, een zanglijsternest met één ei nog op 28 Juli. Van de veldleuwerik vond ik op 30 Juli nog kale jongen.

Ik zal het hierbij maar laten, mijn schrijverij is toch onbegreep al langer geworden dan oorspronkelijk in de bedoeling lag.

Venlo.

P. TESCH.

Ik wil even opmerken, dat ik er volstrekt niet aan gedacht heb de gewraakte gevallen als „regel” voor te stellen, al zou dat uit den tekst wel kunnen worden opgemaakt. Daarom dank ik de heer Tesch gaarne voor de wijze, waarop hij de zaak preciseert.

T.

Iets over de voortplanting van den Land-Salamander in gevangenschap.

De landsalamander, ook wel vuursalamander (*Salamandra maculosa*) genaamd, is wel een van de mooiste terrariumdieren, geheel fluweelzwart gekleurd met heldergele vlekken. Hij bewoont de vochtige streken in gematigd Europa. In ons land komt hij niet voor. Bij den heer Wind te Zwolle bestelde ik in Maart 1902 twee dezer glanzende dieren. Den 14en April 1902 ontving ik twee drachtige wijfjes en 24 April begon in de sloot van mijn terrarium het eierleggen dat ongeveer 5 dagen duurde. Het aantal larven bedroeg 42. Ik voedde ze op met daphnia's en cyclops of stukjes regenworm. Einde Mei begin Juni verloren zij de kieuwen en kregen zij de kleur van de volwassen dieren. Vier jongen hield ik voor mij zelf, de overigen schonk ik aan verschillende natuurliefhebbers. Na ongeveer 2 jaren, dus in 1904, waren zij volwassen en bereikten een lengte van 15 à 16 cM. Overdag verschuilen zij zich meestal onder mos of tusschen het turfrotwerk van het terrarium. Tegen donker komen zij langzaam en plomp te voorschijn, om gedurende den nacht jacht te maken op wormen, welke ik eenige keeren per week in hunne verblijfplaats werp.

Naarmate mijn terrarium natter is, is hun huid des te glimmender. Verder over hunne levenswijze uit te weiden, acht ik overbodig, daar verschillende liefhebbers die reeds vermelden. Alleen wensch ik nog mede te deelen, dat ik van mijne in gevangenschap geboren, thans vierjarige salamanders, 23 April 1906 twee larven vond in 't terrarium-slootje. Beide stierven spoedig daarna.

't Zou echter best kunnen zijn, dat meerdere larven 't levenslicht in 't slootje van het terrarium aanschouwden, doch spoedig daarna door mijne 2 geelbuik-vuurpadden (*Bombinator pachypes*) en knoflook-pad (*Pelobates fuscus*) werden verslonden. Ik bracht de padden dus naar een andere verblijfplaats over. Den 24en April 1906's morgens om 8 uur vond ik 6 eieren in de sloot, die onbevruucht bleken te zijn. Den 2en Mei 's middags 5 uur ontdekte ik drie larven en drie eieren, waarvan ik de larven in een klein glazen aquarium overbracht. Den 8en Mei stierven de larven, die den 3den Mei geboren waren. Jammer is het dat ik geen der jongen heb kunnen kweken.

't Een en ander deel ik hier mede om aan te toonen, dat in gevangenschap geboren landsalamanders wel degelijk voor voortplanting vatbaar zijn.

Amsterdam.

H. V. D. VAART.

Schrandere dieren.

Op een wintermiddag, een paar jaar geleden, reed ik op schaatsen naar huis over de lage, ondergelopen weilanden tusschen Breedevoort en Corle. Het begon al te donkeren, toen ik een kreupelbosch naderde, bijna geheel door het ijs omringd. Hieruit vloog weer een vogeltje voor de voeten. Ik had goede vaart en slierde op het diertje in. Het beestje kreeg schrik en vloog een klein eindje verder, ik het weer na, het diertje vloog weer een eindje weg en ik het weer na. Zoo eenige malen achtereen; telkens zette het vogeltje zich neer en vloog het voor mij weer op. Het had blijkbaar zijn bezinning verloren, want in plaats van weg te vliegen ging het op de bovenbeschreven wijze in een kring rond. Maar zie. Plotseling komt uit het boschje een tweede vogeltje strijkt neer bij het eerste op 't ijs en roef! zijn beide in 't boschje, waar ze te midden der twijgen volkomen veilig waren.

Zag dit laatste vogeltje het gevaar, waarin 't eerste verkeerde en begreep het, dat dit niet wist, wat 't deed en zich toch gemakkelijk kon redden door weer tusschen 't hout te vliegen? Beduidde het nu zijn makkertje, dat het maar weer gauw mee naar het boschje moest gaan? Het geleek er goed naar.

Het volgende hoorde ik van een man, die er in 't geheel niet op aangelegd is om grapjes te verzinnen. Hij wandelde eens langs een akker met hakhout omzooind en zag daartusschen een vos sluipen. De man bleef staan om te zien wat er gebeurde. De vos nam eensklaps een sprong. Toen schoot er een haas op en rende weg. Reintje was over de prooi heen gesprongen. En nu liep de vos den haas na? Neen. Hij ging naar zijn eerste standplaats en maakte den sprong nog eens tot in 't ledige leger. Leek het nu niet of de vos over zichzelf ontevreden was en de fout wilde herstellen om een volgende maal beter geoeftend te zijn? 't Was als zeide hij bij zichzelf: „Wat dom! Zou ik dat nog niet kunnen? 't Is toch zoo moeielijk niet. Kijk, zóó was het goed geweest!

Lintelo.

G. J. MEINEN.

Tractaatjes.

Door een bezoek aan de biologische tentoonstelling, verleden jaar in Artis gehouden, kwam ik tot de overtuiging, dat het nauwkeurig waarnemen van het dieren- en plantenleven in de naaste, dagelijksche omgeving van het kind, in de school, veel kan bijdragen tot het respecteren van wat de natuur daarbuiten tentoonspreidt. Ik geloof zeker, dat vooral op natuurgebied het „onbekend maakt onbemind” meer regel dan uitzondering is, vooral bij kinderen.

In mijn kwaliteit van teekenonderwijzeres op een particuliere lagere school heb ik dit jaar een proef genomen met den kinderen bloemen mee naar huis te geven om na te teekenen en bij velen was het resultaat verrassend, zoo goed als zij plant en bloem aangekeken hadden. Nu heb ik de leerlingen aangespoord bladeren en bloemen te drogen en een herbarium samen te stellen, zoodat zij naast den naam en de groeiwijze der planten ook de gaafste exemplaren als teekenvoorbeeld leeren kennen. Schelpen en vlinders komen dezen winter aan de beurt.

Zou 't niet mogelijk zijn, kleine geschriftjes over paddestoelen, schelpen en vlinders, in het genre van „Het aanleggen van een herbarium” door Jaspers, te verkrijgen, die op de scholen zouden kunnen worden uitgedeeld? De grootere boekjes met platen worden dadelijk te duur om in grooten getale aan de schaffen.

Den Haag.

M. NEDERBURGH.

Gevraagd.

Wie kan mij helpen aan vlinders, kevers enz., ten einde een schoolverzameling aan te leggen? Misschien hebben lezers van de L. N. wel een of meer exemplaren dubbel, die zij voor dit doel willen afstaan. Ook zijn gedroogde planten hartelijk welkom.

Dirksland.

P. VAN EIJK.

Aangeboden.

Jrg. I—VI van de L. N. gecartonneerd, en jrg. VII en VIII ongecartonneerd, voor f 2 per jrg. (ook afzonderlijk).

Delft.

E. J. KEMPEES.

Een goed onderhouden terrarium, groot 40 × 50 cM., hoog 60 cM. Prijs f 6 + vracht.

Langbroek (Utr.).

J. Ph. VAN BRINK.

✉ Corr. en andere mededeelingen in 't volgend nummer, dat spoedig verschijnt. RED.